

І. С. Шевченко

*д-р філол. наук, проф., завкафедри іноземних мов Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна*

І. В. Змійова

*канд. філол. наук, доц., проф. кафедри теорії та практики перекладу
Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»*

НАУКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ ЯК СКЛАДОВА ІМІДЖУ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Наукові публікації є важливим показником наукового рівня навчального/наукового закладу. В сучасних умовах дигіталізації і глобалізації науки та освіти публікаційна діяльність набуває особливої актуальності, причому на перший план упевнено виходять форми онлайн розповсюдження інформації. В цьому повідомленні будуть розглянуті виклики і проблеми наукових видань в Україні та їх роль у формуванні іміджу навчального закладу.

Актуальність аналізу стану і проблем наукових публікацій в Україні зростає із новітніми змінами в ліцензійних вимогах до освітньої діяльності. Зокрема, згідно кадрових вимог щодо започаткування та провадження освітньої діяльності за рівнем вищої освіти та освітніми програмами, що передбачають присвоєння професійної кваліфікації з професій, для яких запроваджено додаткове регулювання (відповідно до Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності в редакції постанови КМУ від 24.03.2021 №365) [4, с. 2], публікації належать до важливих критеріїв оцінювання досягнень у професійній діяльності: це наявність апробаційних та/або науково-популярних, та/або консультаційних (дорадчих), та/або науково-експертних публікацій з наукової або професійної тематики у періодичних наукових виданнях, що включені до

переліку фахових видань України, до наукометричних баз, зокрема Scopus, Web of Science Core Collection.

За таких умов імідж навчального закладу фактично напряду залежить від публікаційної активності його співробітників, що справедливо як для України, так і переважної більшості розвинених країн світу. Відповідно виникають різні виклики, серед яких (а) можливості науковця проводити дослідження і публікувати його результати у науковій періодиці України; (б) доступність журналів, індексованих у наукометричних базах Scopus, Web of Science Core Collection для громадян України; (в) ступінь координації зусиль навчального закладу і науковця у стимулюванні наукової і публікаційної активності співробітника. Розглянемо їх більш детально.

На перший погляд, найбільш доступною для науковця є дослідницька діяльність і оприлюднення її результатів в Україні. Втім, військовий час накладає свої обмеження, подекуди суттєві, як на дослідну роботу, так і публікації у фахових виданнях. З одного боку, це пов'язано з руйнацією, якої зазнала вища школа і наукові установи від армії агресора. За останніми даними, до чверті навчальних закладів країни зруйновані ворожими обстрілами. Лабораторний фонд технічних і природничих наук зазнав великих втрат.

Не менших перешкод створила для систематичних наукових розвідок дистанційна робота переважної більшості закладів освіти, до якої вони були змушені вдаватися протягом «ковідних» років. У цьому сенсі гуманітарні студії найменш потерпають від онлайн роботи, хоча ситуація осені-зими 2022 року – результат звірячих ударів РФ по інфраструктурі і енергосистемі України – обмежила їх доступ до мережі Інтернет і до самого комп'ютера як знаряддя праці. Втім, навіть за умови доступу до комп'ютера і Інтернет не більше кількох годин на добу, науковці і освітяни роблять все можливе, аби продовжувати дослідження. Постає логічне питання: де публікувати їх результати?

На жаль, чимало фахової періодики України, що видавалась в освітніх і наукових установах у найбільш постраждалих від війни районах півночі, сходу

і півдня, змушені брати «тайм аут». Це викликано як відсутністю видавничої бази, так і складністю організації збору наукових статей, їх якісного рецензування і редагування. Якщо перше можна частково залагодити переходом на електронне видання, то друге потребує, з одного боку, консолідованих зусиль багатьох науковців, а з іншого, участі навчального закладу, який має стимулювати ці зусилля.

На сьогодні одним із шляхів такого стимулювання могло б стати матеріальне заохочення авторів, коли ЗВО бере на себе всі видавничі витрати, починаючи із створення оригінал-макету журналу, закінчуючи його друком або розміщенням на сайті, придбанням doi для окремих статей тощо. Нажаль, більш розповсюдженою є інша практика: запрошення науковців України друкуватись у колективних монографіях за кордоном, що видаються як результат співробітництва українських навчальних закладів і університетів та коледжів Європи. Типовий приклад: Полонійна академія в Ченстохові і Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка запрошують узяти участь у роботі групи авторів з метою підготовки колективної монографії на тему «Філологічна наука та освіта: трансформація і сучасні вектори розвитку». Видання готує Центр українсько-європейського наукового співробітництва (filology@cuesc.org.ua) під девізом «Вчені єдині. Разом ми сильніші».

У чому неоднозначність такої практики? Слід констатувати, що чимало колег віддають перевагу закордонним публікаціям порівняно з вітчизняними фаховими виданнями, адже вони є цінними з точки зору виконання ліцензійних умов, для здобуття наукового ступеня доктора чи кандидата наук, для присудження ступеня доктора філософії, для молодих учених. Зокрема, їх цінність визначена у нормативно-правових актах:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» [5] і Наказ

МОН України від 13 грудня 2021 № 1359 «Про затвердження Положення про спеціалізовану вчену раду з присудження наукового ступеня доктора наук» [3] визначають компетентність членів ради наявністю наукових публікацій, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus. При цьому до однієї публікації, проіндексованої у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, прирівнюється дві публікації у фахових виданнях України або одна одноосібна монографія (два розділи у колективних монографіях), видана за останні п'ять років.

- Наказ МОН України від 23.09.2019 № 1220 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» [2] і Положення про проведення Міністерством освіти і науки України Конкурсу проектів наукових робіт та науково-технічних (експериментальних) розробок молодих вчених, які працюють (навчаються) у вищих навчальних закладах та наукових установах, що належать до сфери управління Міністерства, згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 14.12.2015 № 1287 [1] вимагають у здобувачів наявності монографії та/або розділів монографій, що опубліковані за темою проекту у закордонних виданнях мовами країн, які входять до ОЕСР, та/або офіційними мовами Європейського Союзу, які не входять до ОЕСР.

Фактично, чинні правові документи мотивують надавати перевагу закордонним публікаціям порівняно з вітчизняною фаховою періодикою. Закономірним є питання, наскільки виправдана така преференція і якими критеріями вона визначена: рівнем рецензування, дотриманням принципів наукової доброчесності, нарешті вартістю публікації?

У наведеному вище прикладі до публікації у монографії запрошують авторів – докторів наук, у той час як її редакторами виступають троє молодих кандидатів наук з Центру українсько-європейського наукового співробітництва. Натомість статус фахового видання МОН України категорії «Б» зумовлює участь у редколегії не менше 6 докторів наук, кваліфікацію яких засвідчують

публікації останніх років у визнаних журналах світу, проіндексованих у наукоємних базах даних.

Процес рецензування, як вказує запрошення до зарубіжної монографії, займає 1-2 (!) робочих дні після отримання матеріалів. Натомість, за загально визнаною в глобальній науковій спільноті політикою рецензування – сліпого або двостороннього сліпого – це надзвичайно формалізований процес, що займає мінімум кілька місяців (а за нашим власним досвідом, до року – *І.Ш., І.З.*).

Парадоксальність ситуації ще й у тому, що благородна ідея допомоги європейських науковців і освітян колегам в Україні передбачає і фінансову допомогу, зокрема, у наукових виданнях. Натомість такі монографії, як правило, досить коштовні для авторів. Зокрема, у наведеному прикладі «відшкодування витрат за коректування, редагування, верстку колективної монографії» становить 1000 грн за статтю, яка буде розміщена в мережі Інтернет, що значно перевищує середню вартість публікації в Українських фахових виданнях, у тому числі, друкованих. (Побіжно: якщо кошти отримує українська сторона, яка роль європейського партнера?).

Все ж сьогодні імідж навчального закладу здебільш визначає не кількість монографій і публікацій у фахових виданнях, а кількість статей, проіндексованих у наукометричних базах Scopus, Web of Science Core Collection. Публікація в таких виданнях заслуговує окремого обговорення і виходить за межі цього повідомлення.

Таким чином, формування іміджу навчального закладу безпосередньо залежить від публікаційної активності його співробітників, зокрема, у фаховій періодиці. Отже закономірною є нагальна вимога корекції форматів видання у бік їх здешевлення і більшого розповсюдження, що відрізняє онлайн видання від друкованих, а також стимулювання установою публікаційної активності своїх співробітників, в тому числі матеріальне, як чинник створення привабливого іміджу навчального закладу.

Список бібліографічних посилань

1. Rada.gov.ua, (2015). *Про проведення конкурсу проектів наукових робіт та науково-технічних (експериментальних) розробок молодих вчених* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0015-16> [Accessed 02 Dec. 2022].
2. Rada.gov.ua, (2019). *Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1086-19> [Accessed 02 Dec. 2022].
3. Rada.gov.ua, (2021). *Про затвердження Положення про спеціалізовану вчену раду з присудження наукового ступеня доктора наук* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-22#Text> [Accessed 02 Dec. 2022].
4. Rada.gov.ua, (2021). *Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2021-%D0%BF#Text> [Accessed 02 Dec. 2022].
5. Kmu.gov.ua, (2022). *Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-i120122-44> [Accessed 02 Dec. 2022].

References

1. Rada.gov.ua, (2015). *Pro provedennia konkursu proektiv naukovykh robit ta naukovo-tekhnichnykh (eksperymentalnykh) rozrobok molodykh vchenykh* [On conducting a competition of projects of scientific works and scientific and technical (experimental) developments of young scientists] [online]. Kyiv, Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0015-16> [Accessed 02 Dec. 2022].

2. Rada.gov.ua, (2019). *Pro opublikuvannia rezultativ dysertatsii na zdobuttia naukovykh stupeniv doktora i kandydata nauk* [On publication of the results of dissertations for obtaining the scientific degrees of doctor and candidate of sciences] [online]. Kyiv, Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1086-19> [Accessed 02 Dec. 2022].

3. Rada.gov.ua, (2021). *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro spetsializovanu vchenu radu z prysudzhennia naukovooho stupenia doktora nauk* [On approval of the Regulation on the specialized academic council for awarding the scientific degree of Doctor of Sciences] [online]. Kyiv, Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-22#Text> [Accessed 02 Dec. 2022].

4. Rada.gov.ua, (2021). *Pro vnesennia zmin do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 hrudnia 2015 r. № 1187* [On making changes to the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 30, 2015 No. 1187] [online]. Kyiv, Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2021-%D0%BF#Text> [Accessed 02 Dec. 2022].

5. Kmu.gov.ua, (2022). *Pro zatverdzhennia Poriadku prysudzhennia stupenia doktora filosofii ta skasuvannia rishennia razovoi spetsializovanoi vchenoi rady zakladu vyshchoi osvity, naukovoї ustanovy pro prysudzhennia stupenia doktora filosofii* [On approval of the Procedure for awarding the degree of Doctor of Philosophy and cancellation of the decision of the one-time specialized academic council of the institution of higher education, scientific institution on awarding the degree of Doctor of Philosophy] [online]. Kyiv, Ukraine. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-i120122-44> [Accessed 02 Dec. 2022].

Шевченко Ірина Семенівна, Змійова Ірина Володимирівна. Наукові публікації як складова іміджу навчального закладу.

Стаття звертається до розгляду актуальних питань ролі наукових публікацій співробітників у створенні іміджу навчального закладу. Виходячи з того, що за чинними вимогами публікаційна активність є важливим критерієм

наукового рівня закладу освіти і науки, у статті сформульовано і детально описано відповідні виклики, серед яких можливість науковця проводити дослідження і публікувати його результати у науковій періодиці України; практика публікаційної діяльності військового періоду, у тому числі міжнародної, та вимоги чинної правової бази щодо наукової і публікаційної активності дослідників і освітян. Проаналізовано типові проблеми фахової періодици України та політики закладу освіти у галузі публікаційної діяльності. Запропоновано окремі шляхи для вирішення назрілих проблем в умовах воєнного стану в Україні.

Ключові слова: імідж навчального закладу, наукова публікація, наукометрична база, співробітник, фахове видання.

Shevchenko Iryna, Zmiyova Iryna. Research Publications as a Component of the Image of an Educational Institution.

The article deals with the topical issues of the role that employees' research publications play in creating the image of an educational institution. Based on the fact that, according to the current requirements, publication activity is an important criterion of the research level of an educational and scientific institution, the article formulates and describes in detail the relevant challenges, including the ability of a scientist to conduct research and publish its results in scientific periodicals of Ukraine; the practice of publishing activity during the war period, including the international one, and the requirements of the current legal framework regarding the scientific and publishing activity of researchers and educators. The authors analyze the typical problems of professional periodicals of Ukraine and the policy of the educational institution in the field of publishing activity as well as propose the ways to solve pressing problems in the conditions of martial law in Ukraine.

Key words: employee, image of educational institution, professional periodical, research publication, scientometric base.